

Inlägg

Redaktör: Kristina Räf
kristina.raf@lakartidningen.se

utifrån

Om vetenskap och bedrövad erfarenhet

Läkartidningens sista sidor, »Inlägg utifrån«, är ett forum för pennor som kan ge ett utifrånsperspektiv på hälso- och sjukvården. Avdelningen reserveras alltså för skribenter andra än läkare.

Veckans skribent

Hans Fällman

Hans Fällman har varit journalist och frilansskribent i bl a medicinsektorn från 1970. Nästan hela tiden har han också skrivit dagsvers under signaturen Hansch, numera i Västerbottens-Kuriren, samt diverse manuskript för scen och TV. Sedan millennieskiftet är han anställd som informatör vid medicinsk-odontologiska fakulteten, Umeå universitet.

Någon gång i månaden händer det att en alldeles vanlig människa ringer mig, där jag numera arbetar med medicinsk forskningsinformation och mediekontakter hos ett tämligen välkänt universitet. Hon har sett ett pressmeddelande som lovar ett steg på vägen till bot för eller bättre förståelse av den eller den sjukdomen.

Ibland har den uppringande personen läst lite slarvigt och tror att det är jag som forskar, ibland vill hon ha kontakt med rätt person. Hon själv eller en anhörig har nämligen sjukdomen ifråga och tar därför löftet på allvar.

Inte hjälper det mycket att i den situationen försöka beskriva den långa vägen från mikrobiologin till kliniken, från genkartan till behandlingsrummet, från proteinet till det godkända läkemedlet.

Dessutom är det i allmänhet inte jag som har lagt till passusen om den framtida botten (det som kallas »vinkling« när en journalist ligger bakom). Sådant har forskarna lärt sig själva idag. Den som inte vågar lova något i tillämpningsväg har svårt att få anslag.

Vetenskapen och verkligheten. Varför inte börja där? Varför inte vara lite pretentiös och skriva om medicinsk vetenskap? Kanske stöter det någon av dem som anser att sådant endast må behandlas av docentkompetenta. Men jag tänkte ändå fundera över några årtiondens erfarenheter av journalistik och information kring ämnet.

Noga räknat skiljer det ju inte

mycket mellan journalistens och forskarens arbeten. Båda ger sig, likt Kurt Olsson, ut i verkligheten för att försöka ta reda på hur den är beskaffad och avrapporterar sedan sina rön i offentlig-

heten, skriftligt eller muntligt. Skillnaderna ligger i alstrens disposition, rubriksättning samt, i viss mån, grad av kaxighet.

Missförstå mig rätt: En vetenskaplig uppsats är en väl beprövad form för att förmedla forskningsrön på ett kontrollerbart sätt och med konventioner som mottagarna är insatta i. Det är lika dumt att trycka forskningsrapporter i tidningsspalterna som att använda ingresser, nedtryckare och fetrubriker i avhandlingarna. Problem uppstår först om en forskare nödvändigtvis måste klamra sig fast vid uppsatsens uppläggning och termer när hon ska tala med

vanligt folk, indirekt eller via medierna.

För mig är vetenskap en attityd och en verktygslåda. För vettig forskning behövs förvisso också en del andra egenskaper, t ex hederlighet och noggrannhet, men inte mycket mer än i de flesta yrken. Det grundläggande är ändå en beredskap att ge och ta argument för att sedan kunna ändra sig när det känns befogat. Det är just i den attityden som »riktig« vetenskap skiljer sig från allsköns kvasivarianter. Den som redan tror på kroppszoner, kålrötter, naturmediciner, andar, irisar, handpåläggningar, utomjordingar, magnetfält och vad det nu kan vara, den ändrar inte heller sin åsikt. Varför skulle man göra det om man redan har Sanningen klar för sig?

Vackra tirader om forskningens framskridande genom öppen debatt och kritiskt sinne lag låter sig lätt sägas (och inom parentes klingar talen ungefär likadant när medievärlden håller sina högtidsmöten), men praktiken kompliceras naturligtvis av att forskningen till vardags utövas av människor lika mycket styrda av prestige, fåfänga, ärelystnad, avundsjuka och ren dumhet som alla vi andra. Därför brukar paradigmskiftena dra ut på tiden, men de kommer.

Homeopatin däremot lär få vänta på sina.

Utöver den öppna attityden kräver vetenskap en uppsättning väl definierade och gärna beprövade metoder, och det är viktigt att det verkligen finns flera. I specialiseringens tidevarv kan det vara godtagbart att koncentrera sig på att arbeta med en metod men inte att därmed förneka alla andra.

Nog är det sorgligt att se dessa animerade diskussioner mellan föreläsare för ett par olika Enda Tänkbara Metoder på sitt respektive område. Det ständiga hackandet mellan kvalitativa och kvantitativa angreppssätt är ett exempel. Ett annat är psykiatriens mångåriga lidande under enmetodisternas härjningar, trots att sunda förnuftet borde kunna säga oss alla att vi har både en biologi och ett psyke. (Nu är det i och för sig sunt att vara skeptisk också mot sitt eventuella förnuft. Kom ihåg att det är just sunda förnuftet som har sagt oss att jorden är platt och att något som är tyngre än luften aldrig kan flyga.)

Själv tror jag att den vetenskapliga enkelspårigheten är en naturlig konsekvens av de marknadskrafter som numera får styra oss alla. Specialisering ersätter överblick. Målstyrning

ersätter nyfikenhet. Snuttar ersätter analys.

Inget ersätter eftertanke.

Det är uppenbart att den »fria« grundforskningen, den som styrs av ren nyfikenhet, sitter trångt idag. Det gör för övrigt den eftertänksamma och nyfikenhetsstyrda journalistiken också, men lustigt nog har marknadskrafterna baxat iväg de båda yrkenas villkor åt diametralt motsatta håll: Forskningen specialiserar sig in absurdum, medan journalistiken lika snabbt allmännyfieras.

Det finns, åtminstone ännu, ett begränsat antal medicinjournalister ute i medierna, och forskarens dröm brukar vara att vid sin stora publicering få möta en kunnig och påläst medicinreporter med all tid i världen för att smälta rönen och presentera dem i faktiskt lättbegripliga former (men givetvis under iakttagande av en adekvat terminologi). Och för all del, visst kan det bli så, men det troligaste idag är en kort uppringning från ett stressat exemplar av mediemarknadens senaste innovation, »multijournalisten«, en figur som av rationaliseringsskäl har ålagts hantera hela produktionen från ax till limpa: intervjua, fixa bilderna, skriva texten, sätta rubrikerna samt rita tidningssidorna eller köra etersändningen själv.

Hur mycket djup och sammanhang kan komma ut av sådana möten mellan allt ytligare reportrar och alltmer specialiserade forskare?

»Skilda världar« är bara förnamnet.

Hans Fällman

ILLUSTRATION: HELENA LUNDING